

PÁTER ZADRAVECZ TITKOS NAPLÓJA

A szegedi olvasók minden bizonnyal különös figyelemmel veszik kezükbe Zadravecz István „titkos naplóját”. Ez érthető is, hiszen a szerző 1920-ig a város ferences rendházának hírhedt vezetője volt. A páter a szegedi ellenforradalom kérdésével csak visszautalás-ként foglalkozik, 1919-es szereplése a forrásmunkákból eléggé ismert lévén, annak részletesebb bemutatását a könyvben *történeti forrást* kereső olvasó nem is hiányolja.

Történeti forrás, írom le újra e fogalmat. Nem túlzás-e Zadravecz több helyen zavaros művének ezt, a szavak szakmai értelmén túlmenően esetleg valamiféle rangot is adó kifejezést is használni? A kor, amelynek a páter egyik vezető egyházi személye volt, még nélkülözi a minden részletében helytálló történelmi feldolgozást. Az események jórészt tisztázottak, de a leginkább feltárt első évek (1919—1924) is sok új problémát vetnek még fel. Az állami és társadalmi élet számos területéről persze hiába keresnénk jegyzőkönyveket vagy iktatószámokkal ellátott ügyiratokat. Vannak dolgok — s nem is a leglényegtelenebbek —, amelyekről nem készültek hivatalos dokumentumok. A magánfeljegyzések — a mindenkor szükséges forráskritikával — sok mindent érthetőbbé tesznek. Nem véletlen például, hogy *Kozma Miklós* adatgyűjteményei szinte állandóan a kutatók kezében vannak az Országos Levéltárban. Egy-egy ilyen gyűjtemény — jó példa a több kiadást megért *Horthy Miklós titkos iratai* — a tágabb olvasóközönség körében is, bár eredeti birtokosuk vagy írójuk szándékával természetesen ellentétes irányú, sikert arat. Joggal számított erre a kiadó e könyvvel kapcsolatban is, amelyet 21 000 példányban jelentet meg.

Zadravecz István a frankügy miatti kényszerű visszavonultsága első éveiben a kisémmizettek dacával vetette papírra visszaemlékezéseit, melynek eredeti címe — *Hét év a taborban (1920—1927)* — stílusosabban fejezi ki tartalmát, mint a borítólapon levő, a műfajával ellentétes megjelölés. A páter 5 fejezetben (*Az egyház; Irredenta; A királykérdés; Horthy; Javadalmazás*) igyekszik meggyőzni az általa remélt halás utókort igazáról: ellenforradalmiságáról, irredentizmusáról, „szegediségéről”. E tematikusnak is mond-

ható csoportosítással járó vissza-visszaterések némileg meg is nehezítik az időbeli áttekintést.

A páter pályája a „szegediekével” együtt ívelt fel és hanyatlott alább. A „Nemzeti hadsereg” fővezéréből még csak nem is nádort — mint előbb akarták —, hanem kormányzót csinált környezetete. A protestáns Horthy — majd-hogynem Róma megkérdése nélkül — katolikus tábori püspökké tette hű szegedi papját. S már adott is volt az elemi történelmi kegyeletet sértő, dilettáns módon kiagyalt ahisztorikus párhuzam Hunyadi János és Horthy Miklós, illetve Kapisztrán és Zadravecz között. Egyes közjogászok megkísérelték az 1920: I. tc. gyökereit a XV. századba visszavezetni, Zadravecz pedig magánán is kultuszt csinált a Nándorfehérvárnál hősiessen helytállt barát emlékének „ápolásával”.

Forrásértéke révén leginkább hasznosítható az *Irredenta* c. fejezet, amelyben az *Etelközi Szövetség* és a „Nyugat-magyarországi felkelés” is helyet kap. Az Ex és még egy sor titkos egyesület a Horthy-korszak első éveiben eddig nem teljesen értékelt tevékenységet fejtett ki a magyar közéletben. E *mögöttes hatalom* sok szállal kapcsolódott a különbözőnek nem különönb, de mindinkább szalonképesebbé váló hivatalos kormányzati rendszerhez. Az Ex például „néhány minisztert szállított (Teleki, Bethlen, Sréter, Rakovszky) vagy bevezetett (Bánffy, Benárd)”. Gömbös Gyula „választási diktátor” közreműködésével 1922-ben „nagyon szépen és tervszerűen... vagy hetven testvér... jött be a parlamentbe”. (140—141. o.) E példák azt mutatják, hogy az *ellenforradalom intézményeinek alapos elemzése* a további kutatások egyik fő feladata. S éppen az utóbbi kapcsán vitatnánk *Borsányi György* elemző *Bevezető-jének* azt a részét, amely ebből kifolyólag *teljesen* kétségre vonja a korszak törvényhozó testületének valamelyes jelentőségét is. (22—23. o.) Ha csak a választási visszaéléseket vesszük alapul, akkor ennél a Tiszák parlamentje sem volt sokkal különönb.

A *véres ellenforradalom* által felszínre dobott csoportok fokozatos visszaszorulása 1921—1922-ben kezdődött el, „István gazda kormányainak konszolidációs törekvéseivel párhuzamosan. Ezzel kapcsolatban érdemes felfigyelni

arra az *elhidegülésre*, amely 1923 táján következik be a „katonaelemből torz politikus”-sá formált Horthy és a „szegedi társaság” között. (257. o.) A páter — mint a *Bevezető* is megállapítja — a kormányzóról szólva egy kissé visszafogta tollát. Az általa rajzolt kép így sem sokban tér el Kozma Miklóstól, aki 1923. augusztus 31-én így foglalja össze Horthyról alkotott véleményét: „Szegeden... talán túl magasnak tartottam s most szomorúan és csalódottan jöttem el tőle... S... magamnak is vállalnom kell azon óriási felelősséget, amely terhel... azért, hogy azon a helyen van, ahol van. Ő elfeledte már azt, hogy mi, szegediek tettük meg először fővezérnek, azután kormányzóknak.” (OL. *Adatgyűj-*

temény, 1920—1924.) Zdravec István emlékirata is ennek az elfelejtésnek és mellőzésnek adatokban gazdag dokumentuma.

Szegednek viszonylag kevés teret szentel az egykori rendházfőnök. Megemlékezik pl. a Horthy-féle hadsereg toborzásáról. („Jelentkező szép számmal volt, de sajnos nem annyira szegediek, mint a vörösrődözés elől Szegedre menekültek sorából...” [239. o.]) Néhány későbbi eset, így a Svoynál Kálmánnal összekülönbözése (45—50. o.) és a Svoynál Kálmán—Aigner Károly-féle torzsalkodás (137—140. o.) az ellenforradalmi rend szegedi világába ad némi betekintést. (*Kossuth Könyvtár* 1967.)

RUSZOLY JÓZSEF

LÁSZLÓ GYULA : HUNOR ÉS MAGYAR NYOMÁBAN

A szakember számára mindig jóleső érzés, ha az általa művelt tudományágról szóló korszerű, a kutatás jelenlegi színvonalát jól bemutató népművelő-ismetterjesztő művet vehet a kezébe. Különösen jóleső, ha azt tapasztalja, hogy a munka nemcsak a korszerűség és tudományosság szempontjait elégíti ki, hanem megformázása méltó keretet ad mondanivalójának. László Gyula új könyve ezeknek a követelményeknek megfelel.

A munka, őstörténetünk fontos és nem egy esetben ún. kényes kérdéseit is érinti. Míg őstörténet-kutatásunk jó ideje e korszak vonásaiban vagy azt hangsúlyozta, ami őseinket Eurázsia többi népétől elválasztotta, addig László Gyula könyve e felfogással való gyökeres szakítást jelent. Keresi — és zömében meg is találja — azokat a szálakat, amelyek őseinket a kortárs „nomád” és letelepült életmódot folytató népekhez fűzték.

A könyv első részében egy, a régészet által eddig kellőképpen ki nem aknázott területnek: krónikáink-

nak és hagyományainknak népünk őstörténetére való utalásait tárgyalja.

A továbbiak során őstörténetünk néhány vonását, majd a honfoglaló magyarok társadalmi hagyatékát és művészetüket tárgyalja. A befejező részben pedig munkájának a régész-kutató tevékenységének néhány „műhelytitkával” ismerteti meg az olvasót.

László professzor nem kis feladatot vállalt magára: az illusztrációkkal együtt alig 160 oldalnyi könyvben összefoglalni a fenti kérdéseket, amelyeknek egyike-másika testes monográfia alapja is lehetne. S a vállalt feladat nehézségét még csak fokozza, hogy mindezt nem a szakemberek számára mondta el, hanem úgy, hogy bonyolult kérdések fejtegetése mellett, vagy azokkal együtt alapfogalmak megértéséhez is el kellett juttatni az olvasót.

László Gyula megállapításainak egy része pl. a honfoglaló magyarok társadalmi rendjéről, túlvilág elképzeléséről, a temetők és a temetőterképek elemzéséről elmondottak ma már

szakterületünk által elfogadott, a gyakorlatban többszörösen bizonyított igazságok, amelyeket a magyar kutatásban, népünk őstörténetére vonatkozóan éppen László Gyula mondott ki először (l. Honfoglaló magyar nép élete, Bp. 1944). A felvázolt kép másik része — a telepekre és a gazdasági életre vonatkozó fejtegetések még kiegészítésre várnak. Ezt pedig jó részt az általa vezetett csongrádi ásatások befejezésétől és az eredmények részletes feldolgozásától várják az érdeklődők.

Van a könyvben egy sor olyan megállapítás, amely újszerű és a szerző szavaival szólva, az „iskolai tankönyveken nevelkedett” közvélemény számára meglepő. Ezek a megjegyzések arra a sajnálatos tényre is felhívják a figyelmet, hogy tankönyveinkben (az általános iskolától kezdve az egyetemi tankönyvekig) népünk őstörténete, a vándorlás és a honfoglalás kérdései bizony mostohan kezelték és néhány sematikus gondolattól eltekintve alig találunk valamit róluk.